

Kołoježba z čahom po třikrajowym róžku

Z čahom sej Trojzemi – třikrajowy róžk Sakskeje, Liberecskeho kraja a Delnošleskeje – wotkryć? To snadź w mnohich ludžoch hišće dwěle budźi, wšako tajke něšto tuchwilu móžno njeje. Kajke pak wobstejnosće mjez Liberecom a Zhorjelcom/Zgorzelecom su, to chcychu čěscy hosćićeljo wurjadnje wuprawy we wobłuku centralnoeuropskeho projekta Trans-Borders – přez mjazy – sposrědkować. Projekt chce bjezmjeznu mobilitu a přiwjazanje regiona Trojzemi na transeuropcke (železniske) wobchadne puče přisporjeć. Jan Sviták, wicehejtman Liberecskeho kraja, rěčeše tohodla w přeprósenju wo „dotal hišće jónkrótnej kołoježbje“. Wosom razow ma čeridny wóz z popisanim w něm, českej a pólskej rěči mjezu přeprěčić.

Mjeńšinu do připódnja wosebity čah předewzaća Länderbahn wony džen w aprylu Liberecske dwórnišće do směra na sewjer wopuši. Krótko na to – při kilometrze 163,2 – kolije wotbočaja, přeprěči čah wiadukt nad Łužiskej Nysu a wije so nětko z tempom 70 km/h nimo skallow po lisowcowych lěsach na najwyši dyk čary pola Oldřichova w Hájích a dale k česko-pólskej hranicy.

Wot julija 1875 tu čah jězdźa. Hač do kónca Druheje swětoweje bě to džěl južneho wotrězka direktneho zwiska z Wiena do Berlina. Pruska a Rakusko-Wuherska běštej čaru zboka Sakskeje wot Zhorjelca přez Nikrisch (wot 1936 Hagenwerder) a Zawidów (Seidenberg) do Libereca twarić dałoj. Wotrězk z Hagenwerdera do Žitawy bu w oktobru 1875 přepodaty. Džensa znata železnica po dolinje Nysy wot Zhorjelca do Žitawy hač do Hagenwerdera na přenjoťnej trasy wjace njejezdźi. Bartonečanske brunicowe jamy dla su kolije 1985 přepoťožili.

Za jónkrótnu kołoježbu su čěscy organizatorjo wosebity plakat čišćeć dali.

Wodźer čeridneho woza hlada tule na dwórnišće Raspenawa. Jednokolijowa čara Liberec–Černousy bě hač do kónca Druheje swětoweje wójny džěl južneho wotrězka direktneho železniskeho zwiska z Wiena do Berlina. Foće: Axel Arlt

W Raspenawje wosebity čah zastanje. Na jednokolijowej čarje dyrbi najprjedy planowity čah wotjěć, poslužowacy w hodžinskim takće do wobeju směrow zastanišća linije mjez Liberecom a Černousami při česko-pólskej hranicy. Do Frýdlanta w Čechách njeje daloko. Bórže hižo wjedze trasa podłu rěki Smědy, pozběhnje so skalny masiw ze znatym Frýdlantskim hrodem a hižo kiwa lěta 2017 přepodate rekonstruowane dwórnišće městačka. Pasažeram hnydom tři wobnowjene nastupišća napadnu. Natwarili su tam tež elektronisku wuhibkarnju, z kotrejež nětko wobchad na dwórnišću Raspenawa sobu rjaduja. 541 milionow krónow (něhdže 21 mio. euro) je projekt plaćil, spěchowany wot Europskeje unije ze 427 milionami krónow, štož je něhdže 16,5 milionow euro.

Českim hosćićelam bjezdweľa njeje jednož wo to šlo pokazac rjanosće podłu čary, byrnjež krajina a wjedro hnydom na pućowanje abo kolesowanje wabiłoj. W Liberecu bježda so z njespokojacym železniskim přiwjazanim města jako zarjadniskeho centruma k stolicy Praze. Čah njeje žana alternatiwa, dokelž sy w najlěpšim padže dwójce tak dołho po puću hač z awtom. A tohodla su w tamnišim wobchadnym zwjazku KORID wiziju

wuwili a wo njej na lońšim zetkanju projekta Trans-Borders w Budyšinje informowali: Móhli sej předstajić zboka trasy po połobskim dole Prahu přez Liberec a Zhorjelc z Berlinom zwjazać. Z lužiskeho wida je wězo zajimawe, hač měli čah wuchodnje abo zapadnje Nysy jězdźić.

K óńčna stacija na českej zemi su Černousy. Wottam wosobowe čahy dale do pólskeho Zawidowa njejezdźa.

Zawidów bě wot přepodaća čary Zhorjelc–Liberec 1875 namjezne dwórnišće. Impozantne powitanske twarjenje dopomina na založerske lěta po wutworjenju Němskeho móćnarstwa 1871. Lětdžesatki běchu tam spěšniki zastawali. Po Druhej swětowej wójnje bě zwisk do Hagenwerdera hranicy z NDR nad Nysu dla přetorhnjeny. Pólska statna železnica PKP bě na to 1948 wot wotbočki Wilka čaru blisko wsy Mikulowa k trasy Zgorzelec–Jelenia Góra přiwjazala. Kolije wuchodnje Nysy do Českeje docpěchu spočatk 1950-tych lět swój najwjetši wuznam. Nakladne čahy běchu tehdy kóždje dwě hodžiny statnu hranicu přeprěčili.

Na dnju wosebiteje kołoježby swědča čerwjene signale po pjeć kolijach do směra na českeho susoda, zo zdawa so tele dwórnišće někajki kónec železniskeho

swěta w třikrajowym róžku być. Žadyn nakladny čah tam nječakaše. Na nastupišću Zawidowskeho dwórnišća pak witaše towaršnosć ze zańdženych časow pasažerow wosebiteho čaha. Běše to přihotowaný kulturny wjeršk kołoježby. Tež někotři domoródní tónle spektakl skomdźić nohcychu. Pokazka to na dobu, jako móžachu ludžo ze Zawidowa hišće z ča-

Zawidów je pólske namjezne dwórnišće do směra na Frýdlantski wuběžk w Českeje. Signale na juh su čerwjene, nakladnych čahow na dnju kołoježby njebě.

hom do swěta jěć? Je kónčina blisko spjateho jězora Niedów, we Łužicy skerje pod mjenom Witka znateho, za wosobowy železniski wobchad na wěčne zabyta? Abo změje wotrězk wot česko-pólskeje mjezy do Zgorzeleca w snadź móžnym, ale hišće njenapisanym třikrajowym koncepcje tola zaso přichod?

Čeridny wóz předewzaća Länderbahn dale jědze. Kolije su w hubnym stawje a čakaja dawno na wobnowjenje. Spěšnišo hač 30 km/h jěć móžno njeje. Za Sulikowom po čarje z Jelenjeje Góry spěšnosć zaso přiběra. Zgorzelec, wiadukt přez Nysu a čah docpěje Zhorjelc. Tu chcyła Sakska na transeuropcke železniski koridor nawjazać. Pólska strona postupuje z elektrifikaciju do směra na hranicu nad Nysu. Přizamkowacy so zapadny wotrězk Zhorjelc–Drježdžany pod horni milionow dóstać, to sakskim politikarjam kaž tež zamołwitym we wobchadnym zwisku ZVON jara pod nohcěmi pali, bě w Zhorjelcu zhonić.

Daleježba do Libereca pokazuje, zo móžeš z čahom do směra na Žitawu zajmawu turistiske cile, kaž Wostrowc z klóštom Marijinym dołom, docpěć.

„Za móžny prawidlowny zwisk z wosobowym čahom měła jězba z Libereca do Zhorjelca maksimalnje 75 mjeńšin trać. Za to pak ma čara za spěšnosć něhdže 70 km/h wukmanjena być“, zwěšća Pavel Blažek, jednaćel towaršnosće KORID, krajneho wobchadneho koordinatora w Liberecskim kraju, na kromje wuprawy. Kołoježba wšak je stróžbje tuchwilny staw železniskeje infrastruktury mjez Liberecom a Zhorjelcom zwobrazniła, ale bě „jónkrótna“. ■ Axel Arlt

600 lět Sernjany – zajimawe stawizniske powěsće wo delanskej wsy

Sernjany swjeća lětsa přenje pisomne naspomnjenje wsy před 600 lětami. Rodženy Sernjančan a dobry znajer stawiznow delanskich wsow Pawoł Rota je někotre stawizniske zajimawoski wo wsy zestaja, kotrež čitarjam Serbskich Nowin we wjacorych džělach spřistupnjamy:

Stawizniski přehlad hač do 1945

1795/99: nastachu poslednje štyri chěžkarsko-robočanske statoki:

a) při pólnym puću do a wokoło „Haja“ a dale do Worklec

1. Lejder – Janca – Čornakec-Krawcowa (statok na róžku 1960 wottorhany)
2. Wróbl – Kokla – Matka – Pazora
3. Žur(k) – Šěn – Wjenka

b) w kuće zeza Křižanec-Kuškecow

4. Rychtar-Bizolt-Waldá-Hejduška-Kral

1807: založi Anton Bjeriš swój, pozdžišo Šejdžic (Budarjec) – Čornakec statok při puću do Róžanta/Pěskec (džensa Kamjenska 2)

1824: natwari kowar Lešaw při „Haju“ swój nowy statok (do toho stejše kowarnja srjedz wsy, w susodstwie korčmy)

1835: zawjedzechu nowe čislowanje domow, započejó pola Bjeńšec-Budarjecow (Kamjenska 2); nětko dósta tež pastyrnja swoje domowe čisło 8, knježi dwór dósta čisło 23

1842: natwari Bindrich (Šolta-Janca) swój statok na džensniše městno, do toho stejše deleka při nawsy

1852: přeńdže knježi dwór po přesadźowanju (Versteigerung) do rukow klóštra Marijineje hwězdy; kublo bě najprjedy w cyliku přenajate, lěs klóšter sam wobhospodarja

1876: bu póda bywšeho knježeho dwora rozkuskowana na najenske drustwo

chěžkarjow (bywšich robočanow)

1884: Šwary džěl jako zbytk knježeho kubla wobhospodarja Rocho, kiž je tu swój twarski zawod wutworil a 1901 tu tež rězak založil.

1881: Swjatki pónđzdu, 6. junija, w 12.30 hodž. zapali blysk statok wudowy Frencloweje (Fórmanec, džensa Wowčerjec, K rězakej 4); při hašenju bě nowa klósterska sykawa přeni króc zasadžena.

1884: W awguscě wotpali so z korčmu pjeć dalšich statokow.

1902: Rochec tyšernja so wotpaliła, Rocho znowa twarił

1919/1920: Rocho horni poschod Delenicy twarił; wosrjedz twara zemrě mišter Pětr Rocho 1919, syn Albert (Berti) twar dokónčił

1925: wěsty Bruno Awgust Pointner (na knježim dworje bydłacy?), elektrikar, wot

ratarja Pawoła Mejgla róžk pódy znaprěca Kófrecew kupil; ležownosć bu 1936 nuzowje přesadźowana (Zwangsversteigerung)

1932: twarski mišter Jakub Korjenk z Njebjelčic rězak přewzał

1936: kónec Rochec twarskeje firmy

Pawoł Matka (po pochadze Šiman ze Smjerdžaceje) zbytk knježo-klósterskeho ratarskeho kubleška po Rochecach přewzał a so ze swojbu z Róžanta do Sernjan přesydlił, bě znaty domjacy rěznik

1937: je w ležownostnej lisčinje za Sernjany na ležownostnym zarjedže w Kamjencu zapisane, zo nasta na ležownosći č. 23 w Sernjanach bydłenski dom a hospodarski domček ze statokowym čisłom 6b, džensa Gławšec, Kamjenska 4 (hlejt tež zapisk 1925!)

1945: kónec apryla, poslednje surowe bitwy Druheje swětoweje wójny po cyłej Łužicy – njeđzdu, 29. apryla, připódnju lětdowowe wojowanja nad serbskimi wjeskami, tež nad Sernjanami. W tajkej třeleńcy Sernjenjo čekaja, jědu nimo kowarnje a wokoło Haja do směra na Nowu Wjesku a Worklec ze wsy. Runje w tym času paleše so poslednja słomjana třecha we wsy, a to pola hródže/chłěwow ratarja Jurja Šoły-Bindrichec.

W slědowacej nocy a pónđzdu dopódnja so džewjeć cylych statokow a jedna hródž wotpalichu.

Pokročowanje slěduje.

Sernjanski wjesny puć Ke kowarni bě hač do lěta 1795 pólny puć. Lejderjec statok, něhdy přeni w róžku naprawo, bu 1960 wottorhany. Kowarnja při Haju w pozadku pak nasta 1842. Tak je so w běhu lět tójsto přeměňajó, štož je tež na wobrazu z lěta 1987 (nalěwo) a na aktualnym džensnišim derje spóznamomne.

Foće: Pawoł Rota, SN/Maćij Bulank